

Gebiedsprogramma Veenkoloniën

Een toekomstbestendige landbouw in een waardevol Veenkoloniaal landschap

Innovatie Veenkoloniën
Samen vooruitboeren!

Agenda voor de Veenkoloniën

Voorwoord

In juli 2024 heeft Innovatie Veenkoloniën het gebiedsplan aangeboden aan de partners van Agenda voor de Veenkoloniën. Een plan met daarin de regionale opgaven, een aanpak en activiteiten om de gestelde doelen te gaan halen. Niets voor niets is het plan “Een haalbare kaart genoemd”. In vervolg op het gebiedsplan hebben de partners van Innovatie Veenkoloniën en Agenda voor de Veenkoloniën de handen ineengeslagen. Samen is een Gebiedsprogramma opgesteld waarmee de komende 5 jaar flinke stappen worden gezet in de Veenkoloniën naar een toekomstbestendige landbouw in een waardevol Veenkoloniaal landschap.

Het programma is opgebouwd uit drie programmalijnen:

Toekomstig Bouwplan

Doelsturing en Monitoring

Landelijk Gebied

Het document bevat per programmalijn alle voorgestelde projecten die zullen bijdragen aan de gebiedsopgaven en doelstellingen voor de Veenkoloniën. Alle projectvoorstellen worden in dit document beknopt toegelicht. Overkoepelend wordt er een communicatieproject voorgesteld om te waarborgen dat van alle projecten resultaten worden gecommuniceerd gedeeld, en benut. Ook werken we aan de opzet van een heldere governance in de vorm van publiek private samenwerking om uitvoering te geven aan het Gebiedsprogramma.

Het programma is een levend document want de transitie in de Veenkoloniën naar toekomstbestendigheid is geen statisch proces. Belangrijk onderdeel van het programma is het gezamenlijk monitoren van de voortgang, resultaten te evalueren en waar nodig het programma vervolgens bij te stellen.

Met het tekenen van de intentieverklaring op 23 januari 2026 onderschrijven wij het belang van een gebiedsgerichte aanpak die aansluit bij de landbouwpraktijk en de sociaaleconomische situatie van de Veenkoloniën. Wij willen bijdragen aan een toekomstbestendig landbouwsysteem dat ecologische duurzaamheid en economische vitaliteit combineert. Samen gaan we de uitdaging aan.

Met deze intentieverklaring spreken de ondertekenende partijen – gemeenten, provincies, waterschappen, ketenpartijen, agrarische collectieven, advies- en kennisinstellingen – hun gezamenlijke inzet uit om een nadere uitwerking en uitvoering te geven aan het Gebiedsprogramma. De verklaring vormt de basis voor samenwerking, afstemming en gezamenlijke verantwoordelijkheid in de uitvoering van de onderliggende projecten, volgens de programmalijnen toekomst-bestendig bouwplan, doelsturing en monitoring en landelijk gebied.

Het Gebiedsprogramma en de intentieverklaring sluiten aan bij nationale en Europese verplichtingen zoals de aanpak Ruimte voor Landbouw en Natuur (RLN) (het voormalige NPLG), Kaderrichtlijn Water (KRW), Nitraatrichtlijn, Deltaplan Zoetwater en regionale en provinciale plannen.

Het Gebiedsprogramma biedt kansen voor versterking van biodiversiteit, verbetering van waterkwaliteit en een duurzaam verdienmodel voor de landbouw.

De samenwerking tussen overheden, vertegenwoordigd in Agenda voor de Veenkoloniën, en ketenpartijen, agrarische collectieven, advies- en kennisinstellingen, vertegenwoordigd in Stichting Innovatie Veenkoloniën versterkt de uitvoeringskracht.

Gert-Jan Schuinder,
voorzitter Agenda voor de Veenkoloniën

Marleen de Rond,
voorzitter Stichting Innovatie Veenkoloniën

De Agenda voor de Veenkoloniën is een samenwerkingsverband van de provincies Groningen en Drenthe, de gemeenten Aa en Hunze, Borger-Odoorn, Coevorden, Emmen, Midden-Groningen, Oldambt, Pekela, Stadskanaal, Westerwolde en de waterschappen Hunze en Aa’s en Vechtstromen

Innovatie Veenkoloniën is een unieke samenwerking van Avebe, Cosun en Agrifirm, Hilbrandslaboratorium, Delphy, Wageningen Research, LTO-Noord, Rabobank, AAFF, DC Terra, Agrarische Natuurvereniging Oost Groningen en Agrarische Natuur Drenthe

Inhoudsopgave

Gebiedsprogramma Veenkoloniën 6

Programmalijnen Gebiedsprogramma 9

Projecten per programmalijn 10

Programmalijn Toekomstbestendig bouwplan 12

Onderzoeksproject Boerderij van de Toekomst 13

Project Bouwplan van Morgen! 14

Programmalijn Doelsturing & Monitoring 16

Project Nmin metingen 17

Koplopergroep Plantgezondheid 18

Gebiedsproject normoverschrijdingen 19

BiodiversiteitsMonitor 20

Gebiedsmonitoringsplan (dashboard) 21

Programmalijn Landelijk gebied 22

Water en bodem sturend 23

Groenblauwe diensten en dooradering 26

Versterking agrarisch natuur- en landschapsbeheer 27

Communicatieproject Stappen in transitie 28

Governance 29

Financiering 30

Gebiedsprogramma Veenkoloniën

In juli 2024 heeft Innovatie Veenkoloniën het gebiedsplan voor de Veenkoloniën “Een haalbare kaart” gepresenteerd. Een plan met daarin de doelen van de programma’s Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG), Toekomstgericht Landelijk Gebied Drenthe (TPLD) en Transitie Landelijk Gebied Groningen (TLG) vertaald naar een aanpak en mogelijke maatregelen om de gestelde doelen te behalen. De conclusie van het gebiedsplan is dat het een haalbare opgave is voor de Veenkoloniën om de doelen te halen. Het gaat daarbij om de doelen op het gebied van grondwaterkwaliteit, oppervlaktewaterkwaliteit, klimaat, stikstof, waterbeschikbaarheid, verdienvermogen en groenblauwe diensten en dooradering. De doelen zijn hiermee ook realistisch.

In de afgelopen periode heeft Innovatie Veenkoloniën het gebiedsplan nader uitgewerkt in een Gebiedsprogramma. Het Gebiedsprogramma bevat de overkoepelende strategie en concrete voorstellen voor de Veenkoloniën om te werken en te gaan voldoen aan de regionale opgaven. In het programma wordt fundamenteel onderzoek gecombineerd met een vertaalslag naar de praktijk en daadwerkelijke uitvoering.

Het Gebiedsprogramma bouwt voort op het gebiedsplan en is een uitwerking van hoe de partners in de Veenkoloniën gaan werken aan het bereiken van de doelen. Het Gebiedsprogramma is eveneens een bekrachtiging en concretisering van de samenwerking tussen Innovatie Veenkoloniën en Agenda voor de Veenkoloniën. Conform het gebiedsplan gaat het daarbij om de thema’s grond- en oppervlaktewaterkwaliteit, stikstof, klimaat, waterkwantiteit, biodiversiteit, landschap en het verdienvermogen van de primaire sector en bijbehorende ketens. De scope van het Gebiedsprogramma is (net als het gebiedsplan) de regio Veenkoloniën en de landbouw buiten deze regio met een Veenkoloniaal bouwplan.

De Veenkoloniën

In het oosten van de provincies Groningen en Drenthe, tussen de Hondsrug in het westen en het Bargerveen in het zuiden, liggen de Veenkoloniën. Het gebied heeft karakteristieke lintdorpen, kanalen, vaarten en wijken, die herinneren aan de ontstaansgeschiedenis. Met haar strakke lijnen, fijnmazige watersysteem en rechthoekige kavelstructuur is dit gebied uitermate geschikt voor land- en tuinbouw. Het Gebiedsprogramma richt zich op het gebied de Veenkoloniën, inclusief bedrijven buiten de gebiedsgrenzen met een Veenkoloniaal bouwplan.

Overzicht regionale opgaven

Grond en oppervlaktewaterkwaliteit

De doelen voor grond en oppervlaktewaterkwaliteit zijn vastgelegd en/of volgen uit de Kaderrichtlijn Water, de Nitraatrichtlijn, de Richtlijn prioritaire stoffen en de Grondwaterrichtlijn. Een goede ecologische als ook chemische toestand hangen in de Veenkoloniën in veel gevallen samen met landbouwactiviteiten.

Waterkwantiteit

De aanvoer van gebiedsvreemd water is in droge perioden cruciaal voor de landbouw in een groot deel van het gebied. De historie van het gebied, de veenafgravingen, hebben geresulteerd in een fijnmazige blauwe dooradering van het gebied met kanalen, vaarten en wijken. Hierdoor is de waterhuishouding in het gebied goed te sturen en is het gebied heel goed ingericht voor de landbouw.

Stikstof

In Nederland wordt relatief veel stikstof uitgestoten. In de veehouderij en akkerbouw in Nederland gaat het hierbij specifiek om de ammoniakemissie naar de lucht die vrijkomt in de stal, uit de mestopslag en bij mestaanwending.

Klimaat

Het klimaat verandert met nadelige gevolgen voor de hele samenleving ook voor de landbouw. Veel agrarische ondernemers zijn bezig met duurzamer en klimaatbewust produceren. Zo heeft de sector als geheel de broeikasgas-uitstoot de afgelopen decennia al fors verminderd: de totale emissie van de landbouwsector daalde in de periode 1990 tot 2014 met 20%.

Groenblauwe diensten en dooradering

In de Veenkoloniën is relatief veel groenblauwe dooradering aanwezig en er zijn kansen om middels groenblauwe diensten de meerwaarde voor natuur en landschap te verhogen.

Bouwplan en verdienvermogen

De wereld is sterk aan het veranderen en de landbouw in de Veenkoloniën verandert mee. Met het Gebiedsprogramma werken we aan een toekomstbestendige regio waarbij actief ingespeeld wordt op de uitdagingen van de toekomst mét een economisch perspectief voor de agrarische sector. Een gezonde bodem, gezonde regio met een gezond bouwplan en bijpassend verdienvermogen voor de agrarische sector.

Programmalijnen Gebiedsprogramma

De partners binnen Innovatie Veenkoloniën en Agenda voor de Veenkoloniën hebben gezamenlijk het gebiedsplan nader uitgewerkt in een Gebiedsprogramma met drie programmalijnen. Elke programmalijn richt zich op een deelaspect van de opgaven uit het gebiedsplan. De programmalijnen zijn onderling verbonden en dragen bij aan de hoofddoelen van het programma. Het gaat om de volgende programmalijnen:

Toekomstig Bouwplan

Doelsturing en Monitoring

Landelijk Gebied

In het Toekomstbestendig bouwplan wordt vooral gekeken naar concrete projecten en experimenten die agrariërs verder helpen in het toekomstbestendig maken van hun bouwplan en bedrijfsvoering. De programmalijn Doelsturing en Monitoring betreft projecten die doelsturing en monitoring vormgeven. Het is daarbij essentieel om te monitoren of de doelen voor het gebied de komende jaren worden gehaald. Dit maakt het mogelijk om bij te sturen indien nodig. Tevens is het voor het bereiken van de regionale opgaven van belang om doelsturing vanuit de Veenkoloniën vorm te geven (in samenhang met de landelijke ontwikkelingen). De programmalijn Landelijk Gebied richt zich op projecten en experimenten in die impact hebben op het landelijk gebied in zijn geheel. Samen vormen de programmalijnen een totaal programma waarmee in het gebied stappen worden gezet naar een toekomstbestendig bouwplan met een duurzaam verdienvermogen in een regio die voldoet aan de doelen die voor het gebied zijn gesteld. We zijn samen bereid om stappen te zetten en dat maakt de opgaven voor het gebied een haalbare kaart.

Projecten per programmalijn

Binnen elke programmalijn zijn door de partners aangesloten bij Innovatie Veenkoloniën en Agenda voor de Veenkoloniën concrete projecten geformuleerd. Dit zijn specifieke initiatieven of acties die bijdragen aan de doelen van de programmalijn. Onderdeel van de projecten is het opzetten van een goede gebiedsmonitoring. De gebiedsmonitoring maakt het mogelijk om als overheden en gebiedspartijen jaarlijks de resultaten uit projecten en de voortgang van doelbereik van de regionale opgaven te evalueren en zo nodig projecten bij te sturen en indien nodig nieuwe acties te formuleren. Gebiedsmonitoring is hiermee essentieel om het bereiken van de regionale opgaven te borgen.

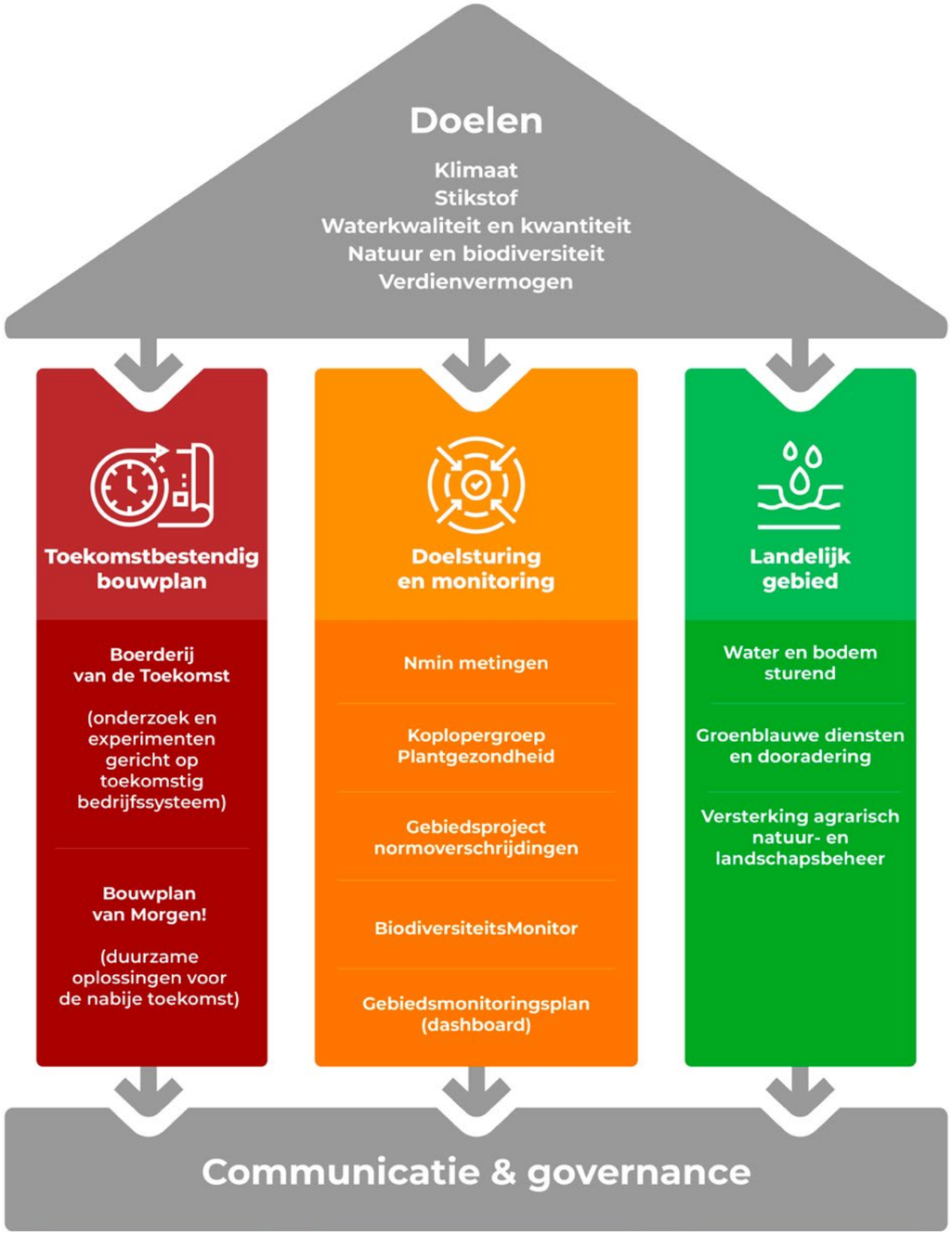

Programmalijn

Toekomstbestendig bouwplan

De uitwerking van de programmalijn Toekomstbestendig bouwplan bestaat uit twee belangrijke hoofdonderdelen, namelijk het projectvoorstel Boerderij van de Toekomst en het projectvoorstel Bouwplan van Morgen!. Boerderij van de Toekomst en Bouwplan van Morgen! zijn gericht op het experimenteren, het voeren van het gesprek, demonstreren en implementeren van nieuwe inzichten (vertaling naar de praktijk). Beide onderdelen zijn onlosmakelijk aan elkaar verbonden. Boerderij van de Toekomst is daarbij het onderzoeksproject en Bouwplan van Morgen! is gericht op de verduurzaming van het bouwplan in de hele nabije toekomst. De projectcoördinatoren van Boerderij van de Toekomst (WUR) en Bouwplan van Morgen! (HLB) hebben hierbij een belangrijke verbindende rol. Tot slot is een communicatieproject een sleutelfactor om de opgedane kennis uit deze projecten naar de praktijk te brengen en de verbinding te houden met de landelijke overheid en initiateven in andere regio's.

Om de resultaten van Boerderij van de Toekomst en de (deel) projecten van Bouwplan van Morgen! goed te laten landen op het boerenerf worden studiegroepen ingezet. In deze groepen worden agrariërs geholpen met de keuzes die ze moeten maken, door inzicht te bieden via monitoring, praktische handleidingen, demonstratiepercelen en workshops. Zo krijgen boeren de handvatten om verschillende scenario's af te wegen en deze concreet toe te passen op hun eigen bedrijf.

Doelstelling is om met ondernemers in het gebied te sparren over het doorvoeren van nieuwe inzichten uit onder andere Boerderij van de Toekomst en Bouwplan van Morgen! Het gaat daarbij mede om mogelijke aanpassingen in de bedrijfsvoering van agrarische ondernemers die bijdragen aan verduurzaming en verdienvermogen. Ervaring wordt verkregen uit een lopend project Boerenperspectief. Hierin wordt veel gesproken over de toekomst en zijn de agrarische ondernemers belangrijke sparringspartners. Bestaande structuren en communicatiekanalen van de gebiedspartijen worden benut voor de communicatie.

Onderzoeksproject Boerderij van de Toekomst

Boerderij van de Toekomst is een onderzoeks- en experimenteerproject dat gericht is op een toekomstgericht bedrijfssysteem voor de Veenkoloniën. Op het proefbedrijf in Valthermond worden diverse innovaties samengebracht waardoor een belangrijke bijdrage wordt geleverd aan de transitie naar een duurzame, toekomstbestendige landbouw in de Veenkoloniën. Doel van het project is om inzichtelijk te maken welke kansen en bedreigingen het extensiveren van het bouwplan en het toepassen van perceelmaatregelen, met oog voor biodiversiteit, klimaat en bodemleven, hebben in een Veenkoloniaal bouwplan.

De volgende thema's worden binnen Boerderij van de Toekomst opgepakt:

- **1.1** Toekomstscenario's en Integrated Crop Management (ICM)
- **1.2** Monitoring ICM en KPI's
- **1.3** Monitoring 3 klimaatadaptieve watersystemen
- **1.4** Waterzuivering oppervlaktewater met helofytenfilter op perceelsniveau
- **1.5** Ecologische inrichtingsmaatregelen
- **1.6** Experimenteren met innovaties (voucherprojecten)
- **1.7** Experimenteren met nieuwe gewassen

Projectcoördinatie van Boerderij van de Toekomst ligt bij Wageningen UR. De insteek is om maximaal in te zetten om de verschillende stakeholders in de Veenkoloniën bij de opzet, het onderzoek zelf en de resultaten te betrekken. Op die manier vervult het project Boerderij van de Toekomst de kennisbasis en inspiratiebron voor het Gebiedsprogramma.

Beoogde projectresultaten

Het ontwikkelen en experimenteren met agro-ecologische principes, kringloop-landbouw en geavanceerde technologieën om uitdagingen zoals plantgezondheid, stikstofreductie, biodiversiteitsverlies, klimaatadaptatie en waterbeheer aan te pakken. De beoogde resultaten zijn gericht op innovaties, kennisuitwisseling en inzichten inzake systeemsprongen in de landbouw.

De looptijd van het project is 5 jaar, waarbij jaarlijks ruimte is om inhoudelijk bij te sturen op basis van de recente inzichten.

Project Bouwplan van Morgen!

De agrariërs in de Veenkoloniën moeten veel keuzes maken om de juiste stappen te zetten naar een toekomstbestendig Veenkoloniaal bouwplan, met een duurzaam verdienvermogen. De partijen binnen Innovatie Veenkoloniën en de Agenda voor de Veenkoloniën willen de agrariërs graag ondersteunen, met kennis en vaardigheden bij het maken van de juiste keuzes. Daarom is het project Bouwplan van Morgen opgezet. In het project Boerderij van de Toekomst kijken we ver vooruit, in het Bouwplan van Morgen kijken we naar kansen en mogelijkheden, die agrariërs morgen kunnen toepassen. De projecten in het Bouwplan van Morgen richten zich op duurzame teeltpraktijken zoals behoud van bodemgezondheid, reductie van chemische input en efficiënt gebruik van water en nutriënten. Daarmee wordt de bodemvruchtbaarheid op lange termijn gewaarborgd en blijft de landbouwproductie rendabel en ecologisch verantwoord.

Daarnaast verhoogt het project de weerbaarheid tegen klimaatverandering door inzet van droogte- en ziekteresistente rassen, slim waterbeheer en bescherming tegen extreme weersomstandigheden. Flexibiliteit en diversificatie maken het mogelijk dat boeren hun bouwplan aanpassen aan marktontwikkelingen en veranderende teeltomstandigheden, bijvoorbeeld door gewasrotaties aan te passen of door nieuwe gewassen op te nemen.

Verder bevordert het project een circulaire en resource-efficiënte aanpak, waarbij reststromen worden benut en water- en energiegebruik worden geminimaliseerd. Ook levert het project maatschappelijke meerwaarde door bij te dragen aan lokale voedselvoorziening, werkgelegenheid, onderwijs en een veerkrachtige landbouwsector. Zo helpt het project boeren niet alleen vandaag, maar maakt het hun bouwplan ook duurzaam, flexibel en robuust voor de toekomst.

De volgende thema's worden binnen Bouwplan van Morgen! opgepakt:

2.1 Veldproeven duurzame rassen
2.2 Veldproeven rassen bemesting
2.2.1 Ruw materiaal, bokasi en compost als bemesting
2.3 Praktijkproeven voor optimalisatie van de teelt
2.3.1 Opbrengstpotentieel NV-gebieden
2.3.2 Irrigatieproeven gewassen
2.3.3 Onderzoek teelt consumptieaardappelen
2.3.4 Toepassing drones voor spuiten en zaaien
2.3.5 Organische stof in het bouwplan
2.4 Gewasrotatie in het bouwplan
2.4.1 1e Exloërmond
2.4.2 2e Exloërmond
2.4.3 Wijster
2.5 ANLb als onderdeel van het bouwplan
2.6 Businesscases verdienvermogen
2.7 Onderwijs

Onderdelen 2.1 en 2.2 worden getrokken door de coöperaties Agrifirm, Avebe en Cosun. Onderdelen 2.3 inzake praktijkproeven voor optimalisatie van de teelt door Delphy, onderdelen 2.4 door HLB, onderdeel 2.5 door AND en ANOG, onderdeel 2.6 door Rabobank en AAFF en onderdeel 2.7 is een samenwerking tussen DC Terra en de proefboerderij van de WUR.

Beoogde resultaten

Praktische inzichten en cijfermatige onderbouwingen van aanpassingen in het bouwplan van telers. Het gaat daarbij om inzichten inzake nieuwe rassen via de coöperaties, irrigatie, teelt van nieuwe gewassen, drones, organisatie stof, bouwplanrotatie, ANLb en het verdienvermogen. Beoogd is om zoveel mogelijk agrarische ondernemers in de Veenkoloniën te informeren over de uitkomsten en om met hun in gesprek te gaan en daarbij ook nadrukkelijk het onderwijs te betrekken. Daarbij maken we gebruik van bestaande overlegstructuren en communicatiekanalen van de gebiedspartners in de Veenkoloniën.

De looptijd van Bouwplan van Morgen! is 5 jaar. Ieder jaar wordt het project doorgesproken en kan indien gewenst worden bijgestuurd richting nieuwe prioriteiten.

Programmalijn

Doelsturing & Monitoring

De programmalijn Doelsturing & monitoring bestaat uit het vormgeven van Nmin metingen gericht op het verbeteren van de grondwaterkwaliteit, de kopgroep gewasbescherming, het gebiedsproject normoverschrijdingen, pilots in akkerbouw en melkveehouderij met de BiodiversiteitsMonitor in Drenthe en Groningen en een gebiedsmonitoringsplan (dashboard).

Project Nmin metingen

Dit project is een initiatief in het kader van de Sectoraanpak Nitraat van BO Akkerbouw en sluit aan bij het (concept) 8e Actieprogramma Nitraatrichtlijn van het ministerie van LVVN. Het project is gericht op het vormgeven van doelsturing op het gebied van grondwaterkwaliteit. We willen (waar mogelijk) starten in 2025 met meten om een driejarig gemiddelde op te bouwen. Er is er nog wel behoefte aan duidelijkheid van het ministerie van LVVN op een aantal vlakken (zo is op dit moment (najaar 2025) nog niet bekend wat de N-gebruiksnormen per gewas en grondsoort gaat worden en is niet duidelijk hoe de NV-gebieden eruit komen te zien). Aan de beide provincies (Drenthe en Groningen) is een financiële bijdrage gevraagd voor in ieder geval het eerste jaar. Het tweede en derde jaar zouden (in principe) gefinancierd worden vanuit LVVN, maar gezien de nog gaande formatie van een nieuw kabinet is dit nog onzeker.

Achtergrond is dat partijen in de Veenkoloniën actief aan de slag willen met het beperken van nitraatuitspoeling naar het bovenste grondwater. Het doel daarbij is om onder de Europese norm van 50 milligram nitraat per liter in het bovenste grondwater te blijven. Een belangrijke pijler hierin is het meten van minerale stikstof (Nmin) in de bodem na de oogst, in het najaar. Het project sluit aan op de Sectoraanpak Nitraat van BO Akkerbouw, het Nederlandse 8e Actieprogramma Nitraatrichtlijn en de BiodiversiteitsMonitor Akkerbouw.

Voor het inschatten van het risico op normoverschrijding in het bovenste grondwater is een Nmineraal-analyse op een diepte van 0–90 centimeter een goede indicator[1]. Een bemonstering in het najaar geeft inzicht in de kans op nitraatuitspoeling. Tegelijk laten de resultaten meer zien over het teeltmanagement: denk aan de bemestingshoeveelheid, het type meststoffen en het moment van toediening. Met dit inzicht kan de teler zijn teeltstrategie verder verbeteren. Met gerichte acties kan de teler namelijk werken aan de verdere verbetering van de grondwaterkwaliteit en zorgen we samen dat we onder de 50 milligram per liter nitraat in het bovenste grondwater komen.

De akkerbouwsector heeft een belangrijke rol als het gaat om het vormgeven van Nmin metingen en verankering daarvan in het landelijke mestbeleid. Voor de regio Veenkoloniën heeft Royal Avebe een centrale functie als het gaat om het vormgeven van pilots met Nmin metingen.

1 Zie het rapport Bedrijfsspecifieke doelsturing op verliezen van stikstof en broeikasgassen: doelen, middelen en borging, Wageningen UR, 2025.

Beoogd resultaat

In jaar 1 is beoogd ervaring op te doen met N-mineraal metingen in de Veenkoloniën en te komen tot inzichten over N-verliezen in de teelten. In eerste instantie is daarbij de bedoeling dat deelnemers aan BiodiversiteitsMonitor projecten het N-mineraal op hun percelen laten bemonsteren. Op termijn is beoogd dat alle telers en veehouders, die dat willen, hun percelen kunnen laten bemonsteren.

Looptijd van dit project is 5 jaar. De bedoeling om in jaar 1 ervaring op te doen en langzaam op te schalen in lijn met de landelijke aanpak.

Koplopergroep plantgezondheid

Coöperatie Royal Agrifirm heeft reeds ervaring in de samenwerking met een actieve koplopergroep van 15 akkerbouwers die aan de slag zijn om hun milieubelasting van gewasbescherming uit te zoeken en vervolgens te bespreken. De ondernemers blijven eigenaar van de teeltdata per perceel, maar de discussies in de koplopergroep leveren veel inzichten op die belangrijk zijn voor alle ondernemers en stakeholders in de regio. Deze inzichten gaan we actief betrekken in het Gebiedsprogramma en zorgen dat er een goede uitwisseling is met de projecten in programmalijn Toekomstbestendig bouwplan en de andere projecten onder de programmalijn Doelsturing en monitoring.

De privacy van gegevens blijft gewaarborgd, maar we willen de koplopergroep benutten om beter te begrijpen waarom bepaalde normoverschrijdingen ontstaan en wat hier aan gedaan kan worden. Het hebben van een kopgroep van ondernemers maakt het mogelijk om vraagstukken aan hen voor te leggen. Bijvoorbeeld over het heel specifiek voorkomen van bepaalde normoverschrijdingen en met welke teeltactiviteiten die dan zouden kunnen samenhangen. De inzichten uit de kopgroep zijn ook van belang om de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water te kunnen behalen en te komen tot doorontwikkeling en verdere implementatie van Integrated Crop Management.

Beoogde resultaten

Het project beoogd diepgaande discussies vorm te geven en handelingsperspectief op te leveren over de verduurzaming van teelten en gewasbescherming. Een belangrijk thema is de link tussen teeltactiviteiten en normoverschrijdingen in het oppervlaktewater. Indien meer inzicht wordt verkregen hoe deze zich tot elkaar verhouden, kan gericht worden gecommuniceerd naar telers en waar nodig gestuurd op maatregelen.

Looptijd van dit project is 5 jaar. Projectcoördinatie is in handen van Royal Agrifirm.

Gebiedsproject normoverschrijdingen oppervlaktewater

Dit projectvoorstel is een aanpak om gericht aan de slag te gaan met de gewasbeschermingsmiddelen (en daarin actieve stoffen) die kunnen zorgen voor normoverschrijdingen. Het project maakt gebruik van de bestaande metingen van de waterschappen Hunze & Aa's en Vechtstromen. De aanpak is om met behulp van experts van het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW) gericht te kijken hoe bepaalde normoverschrijdingen zijn veroorzaakt en hierover in gesprek te gaan met studiegroepen, de koplopergroep plantgezondheid (zie paragraaf 3.2.4.) en separaat met de waterschappen. Het plan daarbij is om meer inzichtelijk te krijgen welke teeltactiviteiten bijdragen aan de normoverschrijdingen en wat hiertegen gedaan kan worden. Te denken valt bijvoorbeeld aan minder of ander gebruik van middelen (werkzame stoffen), het reduceren van emissies, mitigerende maatregelen zoals akkerranden of wijzigingen in de teeltwijzen.

Achtergrond is dat in 2027 alle waterlichamen die onder de Kaderrichtlijn Water (KRW) vallen, moeten voldoen aan een goede chemische en ecologische toestand. Monitoringsgegevens van waterschappen geven echter aan dat er nog normoverschrijdingen zijn door gebruik van gewasbescherming wat maakt dat een gerichte aanpak via dit projectvoorstel nodig is.

DAW is projectcoördinator en speelt een essentiële rol in het ondersteunen van agrariërs bij het verbeteren van de waterkwaliteit. Het verminderen van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en een efficiëntere toepassing ervan dragen niet alleen bij aan de verbetering van de waterkwaliteit, maar bieden ook voordelen voor de bedrijfsvoering van de agrariërs zelf. Dit deelproject richt zich specifiek op het terugdringen van de emissie van gewasbeschermingsmiddelen naar het oppervlaktewater in de provincies Drenthe en Groningen, met als doel een meetbare en duurzame bijdrage te leveren aan de KRW-doelstellingen.

Het project bestaat uit drie onderdelen:
Maatregel 1:
Snellere terugkoppeling van monitoringsresultaten
Maatregel 2:
Training van toeleveranciers en teeltadviseurs
Maatregel 3:
Gebiedsgerichte aanpak tegengaan normoverschrijdingen

De stap van het betere inzicht naar maatregelen om normoverschrijdingen tegen te gaan en te voorkomen wordt gezamenlijk gezet in de studiegroep met de agrariërs en adviseurs die actief zijn in het desbetreffende gebied. Elke groep maakt een emissiereductieplan met daarin de maatregelen die worden getroffen om naar de 0-normoverschrijdingen toe te werken.

De communicatieactiviteiten zijn gericht op het blijvend activeren van de deelnemers maar ook op het organiseren van mediamomenten en op het breder beschikbaar maken van projectresultaten dan voor enkel de projectdeelnemers. Zie ook het hoofdstuk inzake het communicatieproject 'Stappen in transitie'.

Beoogde resultaten

Inzichten opdoen inzake de relatie tussen de verschillende teeltactiviteiten en normoverschrijdingen. Tevens het vormgeven van een gerichte aanpak om normoverschrijdingen tegen te gaan en te gaan voldoen aan de eisen van de Kaderrichtlijn Water.

Er wordt een ondernemersgroep opgezet rondom de metingen in het gebied de Monden. De inzichten zullen echter breder worden gecommuniceerd naar alle agrarische ondernemers en erfbetreders die in de Veenkoloniën actief zijn.

BiodiversiteitsMonitor

Drenthe is reeds van start met een pilot met akkerbouwers en melkveehouders rondom het belonen voor duurzaamheid. In de pilot worden de Kritische Prestatie Indicatoren (KPI's) uit de Biodiversiteitsmonitor in de praktijk getest. Ook in Groningen willen we een pilot starten zowel voor akkerbouwers als veehouders. Hiervoor is een binnen de EIP-regeling samenwerken voor Innovaties een subsidie aangevraagd. De pilot in Groningen is gericht op innovatie, onder andere door te verkennen hoe duurzaamheid in de ketens kan worden beloond. Zowel de pilot in Drenthe alsook de beoogde pilot in Groningen zien we als onderdeel van het Gebiedsprogramma Veenkoloniën.

In de melkveehouderij is reeds veel ervaring met het in beeld brengen van KPI's op duurzaamheidsthema's en belonen. Bijvoorbeeld Duurzaam Boeren Drenthe is een lopend initiatief waarbij ondernemers worden beloond als de KPI's aan bepaalde streefwaarden voldoen.
De BiodiversiteitsMonitor Akkerbouw (BMA) maakt biodiversiteit en duurzaamheid op het akkerbouwbedrijf zichtbaar én meetbaar. Het instrument biedt op een eenduidige manier inzicht hoe akkerbouwers bijdragen aan het versterken van biodiversiteit. Dit maakt ook waardering en beloning in de akkerbouw mogelijk.
De BMA vormt een praktische schakel tussen de teler en partijen die iets vragen op het gebied van duurzaamheid, zoals overheden, ketenpartijen en financiers. Daarmee ondersteunt de BMA niet alleen de inzet voor biodiversiteit, maar wordt het voor banken, overheden en afnemers ook mogelijk om telers te belonen voor hun prestaties.

De Veenkoloniën ligt in twee provincies waardoor de aanpak in het Drentse deel van de Veenkoloniën soms iets anders is dan het Groningse deel. Met dit programma proberen we dat in de toekomst meer op elkaar af te stemmen en zo uniformiteit aan te brengen.

Beoogde resultaten

Het testen en implementeren van een meetinstrument voor biodiversiteitsprestaties in de akkerbouw bij pilotdeelnemers. In Drenthe is maximaal ruimte voor 50 deelnemers en Groningen wordt een vergelijkbaar aantal verwacht. De pilots bouwen voort op eerdere ontwikkelingen, zoals de lancering van de BMA in 2023 en kleinere tests in 2021-2022. Het doel is om biodiversiteit inzichtelijk, meetbaar en beloond te maken via KPI's, zoals bodemkwaliteit, milieubelasting, gewasdiversiteit en natuur en landschap.

Het project in Drenthe duurt in eerste instantie een jaar, maar daarna zal worden besproken of het project kan worden herhaald en opgeschaald. De pilot in Groningen duurt minimaal 2 jaar.

Gebiedsmonitoringsplan (dashboard)

Doel van dit project is om jaarlijks cijfers te verzamelen en vervolgens inzichtelijk te maken hoever de Veenkoloniën is met het behalen van de regionale opgaven. Deze jaarlijkse gebiedsmonitoring is vervolgens input om met alle partners (en overheden) van Innovatie Veenkoloniën en Agenda voor de Veenkoloniën te evalueren in hoeverre doelbereik in zicht komt en in hoeverre bijsturing of aanvullende acties nodig zijn.

De stand van zaken per opgave is ook weergegeven in het gebiedsplan 'Een haalbare kaart'. Het is echter belangrijk om in het eerste projectjaar van het Gebiedsprogramma de werkwijze hoe gegevens te verzamelen en weer te geven goed eenduidig uit te werken, te bespreken met de overheden en vast te leggen. Door de gebiedsmonitoring vorm te geven in de vorm van een dashboard, kunnen de resultaten ook goed communicatief worden gebruikt richting agrarische ondernemers en andere stakeholders. In de opvolgende jaren is het verzamelen van gegevens en het weergeven van het dashboard minder werk.

Projectcoördinator is het programmabureau van Agenda voor de Veenkoloniën en Innovatie Veenkoloniën in samenwerking met het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW).

Beoogde resultaten

Jaarlijkse monitoring in hoeverre wordt voldaan aan de regionale opgaven. De monitoring wordt weergegeven in een duidelijk leesbaar dashboard.

De looptijd van het project is 5 jaar. Het eerste jaar zal een protocol moeten worden opgesteld voor eenduidige dataverzameling.

Ten behoeve van de gebiedsmonitoring dienen we afspraken te maken hoe de bestaande overheidsdata in het dashboard kunnen worden opgenomen. Bijvoorbeeld de normoverschrijdingen in het oppervlaktewater en de grondwaterkwaliteitsdata van het Landelijk Meetnet effecten Mestbeleid. We gaan hier als Innovatie Veenkoloniën en Agenda voor de Veenkoloniën afspraken over maken met de betrokken overheden. Tegelijkertijd bezien we in hoeverre het mogelijk is om (geaggregeerde) data uit de projecten te genereren ten behoeve van de gebiedsmonitoring.

Programmalijn

Landelijk Gebied

De programmalijn Landelijk gebied bestaat uit de aanpak van de waterinfrastructuur (waterbeschikbaarheid), groenblauwe diensten en dooradering en versterking van het agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb).

Water en bodem sturend

Voor de landbouw in de Veenkoloniën is voldoende water van goede kwaliteit van levensbelang. De afgelopen jaren hebben laten zien dat dit zeker niet altijd een vanzelfsprekendheid is. Tevens zorgen weersextremen ook voor steeds grotere uitdagingen. Aan de andere kant hebben boeren ook invloed op de waterkwaliteit door emissies en uitspoeling naar het oppervlaktewater te beperken[1].

Hierbij wordt ingezet op:

- Instellen van een themateam Water, Bodem en Klimaat Veenkoloniën.
- Kennisniveau verhogen van de partners en gebruikers binnen Agenda voor de Veenkoloniën ambtelijk en bestuurlijk informeren.
- Informatiesessies voor projectgroep en vakspecialisten.
- Informatiesessies voor grondgebruikers (m.n. sector landbouw: uitdragen situatie en belang toekomst).
- Urgentie in kaart brengen door en voor overheden (knelpunten, kansen en belangen) in samenhang met het Interregproject Blue Transition[2].

Waterstructuurvisie Veenkoloniën

Voor de Veenkoloniën dient een waterstructuurvisie te worden opgesteld. Dit dient een inventarisatie te zijn van kansen en ontwikkelingen en een samenvattende strategie gericht op de toekomst. Het gaat daarbij om een verdieping op thema's als landschap, water, bodem en klimaat, die richtinggevend zijn voor de waterinfrastructuur voor de Veenkoloniën. Hierbij wordt een overzicht gegeven van de problematiek en de kansen. Vervolgens worden keuzes gemaakt en de toekomstige koers omschreven. Daarbij richten we ons op het belang en de noodzaak voor een herkenbaar landschap, voldoende en schoon water, een gezonde bodem en om voorbereid te zijn op klimaatverandering. De waterstructuurvisie is van belang voor de land- en tuinbouw, maar ook voor het stedelijk gebied. Vanuit de lijn 'water en bodem sturend" is het belangrijk (structuur) visies van de provincies en gemeenten aansluiten bij de waterstructuurvisie.

Het waterschap Hunze & Aa's is coördinator van het traject om te komen tot de waterstructuurvisie.

1 Bron: Uitvoeringsprogramma Vervolg Agenda voor de Veenkoloniën (2025)

2 Bron: Uitvoeringsprogramma Vervolg Agenda voor de Veenkoloniën

Beoogde resultaten

Een waterstructuurvisie voor de Veenkoloniën. Het dient een koers te worden die door alle overheden en partijen kan worden herkend en erkend als een gezamenlijke focus op het thema water.

Relevante vragen om te komen tot een waterstructuurvisie:

- Wat zijn de kansen en risico's voor het huidige watersysteem in relatie tot water, bodem en klimaat?
- Waar zou een Veenkoloniale waterstructuur aan moeten (blijven) voldoen?
- Wat is ervoor nodig om een toekomstbestendige waterstructuur te realiseren?

Deltaplan Zoetwater

Het is inmiddels bekend dat het landelijke programma Deltaplan Zoetwater een vervolgfase krijgt en komende jaren wordt voortgezet. Het Deltaplan Zoetwaterbeheer is een Nederlands programma gericht op het waarborgen van voldoende zoetwater voor landbouw, industrie, natuur en drinkwater, in het licht van klimaatverandering en toenemende droogte. Het plan, onderdeel van het bredere Deltaprogramma, omvat maatregelen zoals het optimaliseren van wateraanvoer, het vasthouden van regenwater, en het efficiënter gebruiken van zoetwaterbronnen. Dit gebeurt via infrastructurele aanpassingen, zoals het versterken van waterbuffers in meren en kanalen, en door samenwerkingen tussen overheden, waterschappen en andere partijen. Het doel is om Nederland, en dus ook de Veenkoloniën, weerbaarder te maken tegen watertekorten en de zoetwatervoorziening toekomstbestendig te maken.

Het waterschap Hunze & Aa's is de trekker van het Deltaplan Zoetwaterbeheer.

Beoogd resultaat

Veenkoloniën weerbaarder tegen watertekorten en de zoetwatervoorziening daarop voorbereid en toekomstbestendig.

Project Blue Transition

Het lopende Project Blue Transition, onderdeel van het Interreg North Sea-programma, richt zich op de transitie naar een klimaatadaptief en toekomstbestendig landschap. Met steun van de Provincie Drenthe en waterschappen zoals Hunze en Aa's en Noorderzijlvest, zet het initiatief in op duurzame landbouwpraktijken, efficiënt waterbeheer en biodiversiteitsbevordering om droogte, bodemdaling door oxidatie en nutriënten-uitspoeling tegen te gaan. Door middel van veldlabs en het monitoringsysteem 'Bedrijfsbodemwaterplan' werken agrarische ondernemers, bodemcoaches, onderzoekers en agribusiness samen om maatregelen te testen en te optimaliseren, zoals robuuste watersystemen en precisielandbouw. Tevens loopt er een pilot met beregening uit het grondwater. De inzichten vanuit Blue Transition worden meegenomen in de programmalijn Toekomstbestendig Bouwplan.

Het waterschap Hunze & Aa's is de trekker van Blue Transition.

Beoogd resultaat

Organiseren en bevorderen van nauwe stakeholder-betrokkenheid op het gebied van droogte-resistentie en waterkwaliteit. Daarnaast beoogd het project bij te dragen aan een veerkrachtige regio door korte- en langetermijnstrategieën voor droogteresistentie en waterkwaliteit te ontwikkelen.

Inzicht bodemmaatregelen via satellietbeelden

Er is een project in opstart om met behulp van satellietbeelden meer inzicht te krijgen in de effectiviteit van bodemmaatregelen voor schoon en voldoende water. Satellietbeelden kunnen namelijk helpen om veranderingen in de bodem en gewassen goed te volgen. In dit project wordt onderzocht of deze beelden bruikbaar zijn om te zien wat het effect is van maatregelen in de praktijk. Zo willen Deltaplan Agrarisch Waterbeheer en Waterschap Hunze & Aa's telers en overheden helpen om betere keuzes te maken voor water en bodem. Financiering van dit project is geregeld via DAW Impuls en bijdragen van Waterschap Hunze & Aa's, de provincie Groningen, de Europese Unie en BO Akkerbouw. Het project wordt uitgevoerd in de regio's Drentsche Aa, Veenkoloniën en Oldambt.

Het waterschap Hunze & Aa's is de coördinator van dit project.

Beoogd resultaat

Helder krijgen in hoeverre satellietbeelden bruikbaar zijn om de effectiviteit van bodemmaatregelen voor schoon en voldoende water te monitoren en de veranderingen in bodem en gewassen goed te volgen.

Onderzoek effectiviteit van infiltratiesleuven
Er is een project in opstart naar de effectiviteit van infiltratiesleuven. Infiltratiesleuven worden overigens ook wel infiltratiegreppels genoemd. Op de twee proefboerderijen van WUR op zand (Kooijenburg in Marwijsoord en ‘t Kompas in Valthermond) worden proeven aangelegd met infiltratiesleuven. In het onderzoek wordt gekeken naar de werking van de sleuven, de bijdrage die ze kunnen leveren aan minder afspoeling van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen richting het oppervlaktewater. Het project wordt uitgevoerd in de regio’s Drentsche Aa en Veenkoloniën.

Beoogd resultaat

Helderheid over de werking van infiltratiesleuven en dan in het bijzonder de bijdrage die ze kunnen leveren aan minder afspoeling van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen richting het oppervlaktewater.

Het waterschap Hunze & Aa’s is de coördinator van dit project. Financiering loopt eveneens vanuit DAW Impuls en bijdragen van waterschap Hunze & Aa’s, de provincie Groningen, de Europese Unie en BO Akkerbouw.

Groenblauwe diensten en dooradering

Een aantal jaren geleden is er voor de Veenkoloniën een rapport opgesteld met daarin de kansen en mogelijkheden van Groenblauwe Dooradering in de Veenkoloniën. Conclusie was dat door het reeds aanwezige netwerk van waterlopen en overige elementen, het gebied kansrijk is om met relatief kleine aanpassingen kwalitatief hoogwaardig te dooraderen. In het gebiedsplan Veenkoloniën is de ambitie opgenomen om deze ideeën te concretiseren richting uitvoering.

Tot nu toe werd er gesproken over Groenblauwe Dooradering. Binnen de Veenkoloniën spreken we echter liever over Groenblauwe diensten en dooradering: dus niet als een verplichting, zoals destijds door het Rijk voorgesteld. In het licht van de huidige investeringen in het ANLb (nieuwe budgetten) kijken we dan ook welke diensten boeren hiervoor kunnen leveren, als volwaardige activiteit binnen het agrarisch bedrijf.

Wat wordt er verstaan onder groenblauwe dooradering?
Met groenblauwe dooradering wordt een netwerk bedoeld van op een bepaalde manier ingerichte landschapselementen en waterwegen waardoor een verbinding door het agrarisch gebied ontstaat die de biodiversiteit in het gebied verbetert of versterkt. Het gaat hierbij voornamelijk om lineaire landschapselementen in en aangrenzend aan agrarisch gebied zoals watergangen, oevers, bermen, akkerranden en bomenrijen. Dit is dus niet hetzelfde als agrarisch natuur- en landschapsbeheer dat op boerenland plaats vindt of natuurbeheer dat door terreinbeherende organisaties wordt uitgevoerd, maar het kan deze maatregelen wél versterken door verbindingen tussen gebieden te leggen.

Voor de Veenkoloniën is een werkgroep opgericht bestaande uit collectieven AND en ANOG en vertegenwoordigers van gemeenten, provincies en waterschappen. Er zijn al diverse projecten in de Veenkoloniën uitgevoerd en recent zijn ook weer nieuwe projecten gestart. Voorbeelden hiervan zijn het project Groenblauwe dooradering in de Veenkoloniën van de ANOG en de Pilot Gieterveen van gemeente Aa & Hunze, AND en Landschapsbeheer Drenthe. Er is dus al veel kennis in het gebied aanwezig. Deels komt deze kennis en ervaring bijeen in de werkgroep. De vragen waar deze werkgroep mee aan de slag is gegaan zijn:

- Hoe kunnen groenblauwe diensten en dooradering (GBDA) eruitzien in de Veenkoloniën?
- Waar liggen kansen en mogelijkheden?
- Welke hobbels moeten nog genomen worden om deze kansen te benutten?
- Van welke trajecten kunnen we leren en verder voorborduren?
- Welke projecten lopen, welke zijn uitgevoerd en welke rapportages zijn opgeleverd over GBDA?

De focus van de werkgroep is:

- Wat kan in de eerste plaats op overheidsgronden (wegbermen, waterschapspaden ed) aan kansen worden benut? Op welke wijze kunnen beheerders hun beleid zodanig uitvoeren en op andere grondgebruikers afstemmen dat er sprake is van een dooradering?
- In hoeverre kunnen reststromen zoals bermmaaisel ingezet worden voor toepassing op het agrarisch bedrijf? Wat zijn de kansen van het Agricycling-concept voor de Veenkoloniën en wat is er voor nodig om die werkwijze te implementeren in ons gebied?
- In hoeverre kunnen reststromen zoals bermmaaisel ingezet worden voor toepassing op het agrarisch bedrijf?
- Hoe kan het ANLb ingevuld worden zodat de maatregelen en activiteiten op overheidsgronden worden versterkt, en andersom?

In de afgelopen jaren zijn er op gebiedsniveau veel schetsen en plannen gemaakt over hoe GBDA er uit kan zien. Daarnaast zijn er projecten op lokale schaal waarin kennis en ervaring is en wordt opgedaan. Er is behoefte om toe te werken van abstracte plannen op regionaal niveau naar concrete uitvoering op lokale schaal. De werkgroep heeft besloten om in drie gebieden concreet aan de slag te gaan en daar de ontwikkelen te volgen.

Het gaat hier om:

- Een reeds bestaand/ lopend project.
- Een project om in kaart te brengen wat de 0-situatie is ten aanzien van dooradering.
- Een nader te bepalen projectgebied (Groninger deel)

Beoogd resultaat

Op basis van bovenste punten kunnen concrete aanbevelingen worden gedaan voor de verdere opschaling in de gehele Veenkoloniën. Een van de aanbevelingen die reeds uit de eerdere en nog lopende projecten is gekomen is dat men op lokale schaal behoefte heeft aan coördinatoren die de verbinding kunnen leggen tussen de verschillende schakels (overheden, grondgebruikers, beheerders) in een gebied. In de komende tijd worden aanbevelingen als deze, op basis van de praktijk, verder geconcretiseerd en uitgewerkt.

De planning is om eind 2025 (met uitloop tot begin 2026) gebieden te gaan afbakenen en vervolgens begin 2026 te starten met drie pilotgebieden. Voor de opstart in de drie gebieden is beperkt budget beschikbaar. Na 2026 zal opschaling nodig zijn, maar precieze benodigde budgetten hiervoor zijn hier nog niet te benoemen en afhankelijk van de pilotprojecten in 2026. Wel is al de conclusie getrokken dat er voldoende (landelijke) middelen zijn voor aanleg van landschapselementen, maar dat de uitdaging is om beheer meerjarig te financieren. De opschaling kan enigszins positief beïnvloed worden door het benutten van reststromen zoals snoeihout. Hiervoor willen agrarische ondernemers regionale samenwerkingen oprichten onder de vlag van Agricycling, waarbij uit reststromen compost kan worden gemaakt. Voor de opstart van het concept Agricycling in de Veenkoloniën wordt gezocht naar aanvullend budget.

Agenda voor de Veenkoloniën is trekker van het onderwerp groenblauwe diensten en dooradering.

Versterking agrarisch natuur- en landschapsbeheer

Landelijk is aangegeven dat er structureel meer geld wordt vrijgemaakt voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Het doelenkader wordt komende jaren door het ministerie van LVVN en provincies herzien en treedt in werking bij de start van het nieuwe GLB. De rijksoverheid hoopt hiermee het ANLb beter af te stemmen op habitatseisen van de doelsoorten om daarmee de effectiviteit van het ANLb te vergroten. Dit biedt volgens ons ook dé kans om voor boeren een groen verdienmodel te realiseren. Concreet betekent het ook dat er, op basis van vrijwillige deelname, meer mogelijkheden gaan komen voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer in de Veenkoloniën.

De agrarische collectieven, in de Veenkoloniën zijn dit ANOG en AND, organiseren het agrarisch landschap- en natuurbeheer efficiënt en effectief. Ze zijn de spil tussen de individuele agrariërs die het werk uitvoeren en de overheid die het beleid en doelen vaststelt. De landelijke investering in meer agrarisch natuur- en landschapsbeheer betekent dat de collectieven zich aan het versterken zijn. Landelijk is hiervoor een traject ingezet en waarin ANOG en AND meedraaien. Dit betekent dat er naast deze landelijke investeringen geen extra regionale middelen voor versterking van de agrarische collectieven nodig zijn. Wel is van belang dat de collectieven en het thema agrarisch natuur- en landschapsbeheer gaat meedraaien in de programmalijn Toekomstbestendig Bouwplan. Op die manier kan agrarisch natuur- en landschapsbeheer meer en vaker onderdeel worden van het bouwplan van akkerbouwers (en veehouders) in de Veenkoloniën. Versterking van het ANLb is belangrijk om het ANLb onderdeel te laten zijn van het bouwplan van de toekomst.

Communicatieproject Stappen in transitie

Om de uitwerking van de programmalijnen zo efficiënt en toepasbaar mogelijk te maken is goede communicatie naar agrarische ondernemers, het overige bedrijfsleven en de buitenwereld essentieel. We gaan de diverse communicatiemiddelen van de gebiedspartners inzetten om agrarische ondernemers en overig bedrijfsleven te informeren over de projecten en willen hun actief betrekken om mee te denken en oplossingen zelf te gaan implementeren. Het betrekken van de maatschappij is ook een van de hoofddoelen. Met excursies, cursussen en online communicatie willen we bewoners en beleidsmakers in het gebied meenemen in de uitdagingen waar de land- en tuinbouw voor staat en hoe we met de sector en innovaties deze uitdagingen proberen aan te gaan. Tevens willen we interactieve discussies vormgeven over het toekomstig bouwplan.

De communicatie van het Gebiedsprogramma wordt in het project 'Stappen in transitie' gezamenlijk vormgegeven onder coördinatie van Innovatie Veenkoloniën en Agenda voor de Veenkoloniën. Per project heeft de uitvoerende partij uiteraard een cruciale rol in de afstemming op het gebied van communicatie. Denk bijvoorbeeld bij Boerderij van de Toekomst aan Wageningen UR, waarbij een onderwerp als maatschappelijk draagvlak voor innovaties gezamenlijk zal worden opgepakt met Bouwplan van Morgen!.

Governance

De samenwerking om uitvoering te geven aan het gebiedsprogramma is een vorm van publiek private samenwerking. De intentie is om de benodigde governance als keten- en gebiedspartijen en overheden de komende maanden gezamenlijk nader uit te werken. De uitwerking dient helderheid te brengen op het gebied van de taken, rollen en verantwoordelijkheden bij de uitvoering van het Gebiedsprogramma. Daarbij dient ook te worden uitgewerkt hoe het Gebiedsprogramma samenhangt met overheidsprogramma's zoals het Gebiedsproces Toekomst Landelijk Gebied in Groningen en Toekomst Landelijk Gebied Drenthe. Waar mogelijk wordt aangehaakt bij bestaande structuren.

Belangrijke aspecten in de uitwerking van de governance zijn:

- Het vormgeven van publiek private samenwerking
- Het organiseren van evaluatiemomenten en het gezamenlijk sturen op voortgang en resultaten
- Budgetbewaking en verantwoording
- Verkennen subsidiemogelijkheden en verantwoording
- De koppeling van het Gebiedsprogramma met programma's vanuit de provincies Drenthe en Groningen en de waterschappen Hunze & Aa's en Vechtstromen
- De koppeling met landelijke ontwikkelingen op het gebied van doelsturing in de landbouw
- Jaarlijks wordt er verslag gedaan om te communiceren naar alle stakeholders in en rondom de Veenkoloniën.

Na het ondertekenen van de intentieverklaring op 23 januari 2026 wordt met alle bij het Gebiedsprogramma betrokken ketenpartijen, gebiedspartijen en overheden de governance verder uitgewerkt.

Financiering

Met het vervallen van het transitiefonds staat financiering voor de opgaven in het landelijk gebied onder druk. De projecten die zijn opgenomen in dit gebiedsprogramma zijn zowel vanuit de gezamenlijke ambitie om de doelen te bereiken, als ook met een realistische blik op financieringsmogelijkheden opgenomen in het gebiedsprogramma. In onderstaande tabellen zijn de (geschatte) kosten van de verschillende onderdelen van programmalijn Toekomstbestendig Bouwplan weergegeven. Onder de tabellen is per programmalijn een toelichting gegeven op de mogelijke financieringsbronnen.

Titel programmalijn	Financiën 1 jaar	Financiën totaal 5 jaar
Toekomstbestendig bouwplan	€ 1.351.000,00	€ 6.750.000,00
Doelsturing en Monitoring	€ 1.540.000,00	€ 11.270.000,00
Landelijk gebied	€ 490.000,00	€ 1.770.000,00
Coördinatie en communicatie	€ 110.000,00	€ 550.000,00
Totaal	**€ 3.491.000,00**	**€ 20.240.000,00**

Kosten en financiering programmalijn Toekomstbestendig Bouwplan:
In onderstaande tabellen zijn de kosten van de verschillende onderdelen van programmalijn Toekomstbestendig Bouwplan weergegeven.

1. Boerderij van de toekomst

	Titel project	Financiën 1 jaar	Financiën totaal 5 jaar
1.1	Toekomstscenarios en ICM	€ 65.000,00	€ 325.000,00
1.2	Monitoring ICM en KPI's	€ 60.000,00	€ 300.000,00
1.3	Monitoring 3 adaptieve watersystemen	€ 75.000,00	€ 375.000,00
1.4	Waterzuivering met helofytenfilter	€ 55.000,00	€ 275.000,00
1.5	Ecologische inrichtingsmaatregelen	€ 47.000,00	€ 235.000,00
1.6	Experimenteren met Innovaties	€ 182.000,00	€ 910.000,00
1.7	Experimenteren met nieuwe gewassen	€ 107.000,00	€ 535.000,00
Subtotaal Boerderij van de Toekomst		**€ 591.000,00**	**€ 2.955.000,00**

2. Bouwplan van morgen!

2.1	Veldproeven duurzame rassen	€ 60.000,00	€ 300.000,00
2.2	Veldproeven rassen bemesting	€ 50.000,00	€ 250.000,00
2.2.1	Ruw materiaal, bokasi en compost als bemesting	€ 35.000,00	€ 70.000,00
2.3.1	Opbrengstpotentieel NV-gebieden	€ 15.000,00	€ 75.000,00
2.3.2	Irrigatieproeven gewassen	€ 40.000,00	€ 200.000,00
2.3.3	Onderzoek teelt consumptieaardappelen	€ 20.000,00	€ 100.000,00
2.3.4	Toepassing Drones voor spuiten en zaaien	€ 20.000,00	€ 100.000,00
2.3.5	Irrigatieproeven waterbeschikbaarheid	€ 20.000,00	€ 100.000,00
2.4	Effecten bouwplan rotatie (1e Exloërmond, 2e Exloërmond, Wijster)	€ 250.000,00	€ 1.250.000,00
2.5	ANLb als onderdeel van het bouwplan	€ 50.000,00	€ 250.000,00
2.6	Businesscases verdienvermogen	€ 100.000,00	€ 500.000,00
2.7	Onderwijs	€ 100.000,00	€ 500.000,00
Subtotaal Bouwplan van Morgen!		**€ 760.000,00**	**€ 3.695.000,00**
Totaal programmalijn Toekomstbestendig Bouwplan		**€ 1.351.000,00**	**€ 6.750.000,00**

Toelichting op de financiering

De twee bovenstaande projecten binnen de programmalijn Toekomstbestendig Bouwplan, het project Boerderij van de Toekomst en het project Bouwplan van Morgen!, zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Volgens de huidige planning van het ministerie van LVVN komt er in 2026 een nieuwe openstelling van de subsidieregeling voor experimenteerlocaties. De inzet is om hiervoor met de programmalijn Toekomstbestendig Bouwplan te opteren. Waarbij, in lijn met de subsidieregeling, een duidelijke link wordt gelegd met het Gebiedsplan en Gebiedsprogramma van de Veenkoloniën.

Er worden begin 2026 aanvragen gedaan via de EIP regeling in Drenthe voor financiering van de onderdelen 1.1., 1.2 en 1.4 van Boerderij van de Toekomst. Dit betreft Toekomstscenario's en Integrated Crop Management, Monitoring Integrated Crop Management en KPI's en waterzuivering met een helofytenfilter.

Het verkrijgen van gelden voor het gebiedsprogramma via de subsidieregelingen kost tijd. Dit terwijl het van belang is dat ingezet onderzoek en lopende veldexperimenten kunnen worden doorgezet. Daartoe wordt in januari 2026 een aanvraag gedaan bij AgroAgenda Noord Nederland voor financiering voor specifiek projectjaar 2026 van de onderdelen 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5 en 2.4. Onderzoek en experimenten kunnen dan worden voortgezet. Met financiering vanuit de AgroAgenda NN kan worden voorkomen dat langlopende en ingezette trajecten worden onderbroken.

Voor de onderdelen 1.7 (nieuwe gewassen), 2.5 (ANLb in het bouwplan) en 2.6 (businesscases verdienvermogen) wordt per begin 2026 een aanvraag voorbereid voor het programma Fascinating.

Via bovenstaande aanvragen en genoemde regelingen zijn alle projectonderdelen van Boerderij van de Toekomst en Bouwplan van Morgen! potentieel gedekt. We zetten nu in op voornamelijk tijdelijke financieringsbronnen, in gezamenlijkheid gaan we inspanning leveren om tot meer structurele financiering te komen. Daarbij sluiten we aan bij de uitwerking van beleid door de Rijksoverheid en het nieuwe kabinet.

Kosten en financiering programmalijn Doelsturing en Monitoring

In onderstaande tabel staat het overzicht van projectkosten van de projecten onder de programmalijn Doelsturing & Monitoring.

3. Doelsturing en Monitoring			
Titel project		**Financiën 1 jaar**	**Financiën totaal 5 jaar**
3.1a	Nmin metingen Drenthe	€ 250.000,00	€ 3.125.000,00
3.1b	Nminmetingen Groningen	€ 250.000,00	€ 3.125.000,00
3.2.	Koplopergroep Plantgezondheid	€ 30.000,00	€ 150.000,00
3.3	Gebiedsproject normoverschrijdingen	€ 200.000,00	€ 1.000.000,00
3.4a	Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw Drenthe	€ 250.000,00	€ 1.250.000,00
3.4b	Biodiversiteitsmonitor Akker/Vee Groningen	€ 500.000,00	€ 2.500.000,00
3.5	Gebiedsmonitoringsplan (dashboard)	€ 60.000,00	€ 120.000,00
Subtotaal		**€ 1.540.000,00**	**€ 11.270.000,00**

De projecten 3.1a. Nmin metingen en de 3.4a. BiodiversiteitsMonitor zijn door de provincie Drenthe omarmd en voor 2025 en 2026 is geld voor projectactiviteiten beschikbaar gesteld. In overleg met de provincie Groningen proberen we de financiering van vergelijkbare projecten 3.1b. en 3.4b. met de EIP regeling "Samenwerken voor Innovaties" voor 2026 en 2027 rond te krijgen. Financiering van deze projectonderdelen na 2027 hangt mede af van landelijke ontwikkelingen op het gebied van doelsturing en financieringsmogelijkheden.

Het gebiedsproject normoverschrijdingen is een DAW-project waarbij de financiering een samenwerking zou kunnen zijn van de waterschappen en DAW. Dit zal nog verder besproken en uitgewerkt worden door DAW in overleg met Waterschap Hunze & Aa's. Het project Koplopergroep Plantgezondheid is gestart vanuit Agrifirm en heeft belangrijke aanknopingspunten met het gebiedsproject normoverschrijdingen. De inzet is om dit project te richten op het verkrijgen van meer inzicht over gewasbescherming en normoverschrijdingen en financiering te verkrijgen vanuit de overheid.

Het vormgeven van gebiedsmonitoring met een dashboard is een belangrijke pijler onder de samenwerking tussen Innovatie Veenkoloniën en de Agenda voor de Veenkoloniën. De financiering voor de ontwikkeling zou dan ook uit het budget van beide partijen gefinancierd kunnen worden.

Kosten en financiering programmalijn Landelijk gebied

In onderstaande tabel staat het overzicht van projectkosten van de projecten onder de programmalijn Landelijk Gebied. De projecten in deze programmalijn zijn reeds geheel voorzien van financiering.

4. Water en bodem sturend			
Titel project		**Financiën 1 jaar**	**Financiën totaal 5 jaar**
4.1	Watervisie Veenkoloniën	Pro Memori	Pro Memori
4.2	Deltaplan Zoetwater	Pro Memori	Pro Memori
4.3	Project Blue Transition	€ 90.000,00	€ 90.000,00
4.4	Inzicht bodemmaatregelen via satellietbeelden	€ 240.000,00	€ 1.200.000,00
4.5	Onderzoek effectiviteit infiltratiesleuven	€ 80.000,00	€ 400.000,00
Subtotaal		**€ 410.000,00**	**€ 1.690.000,00**
5. GBDA			
5.1	Groenblauwe diensten en dooradering	€ 30.000,00	€ 30.000,00
Subtotaal		**€ 30.000,00**	**€ 30.000,00**
6. Versterking agrarische natuur en landschap			
6.1	Concept Agricycling	€ 50.000,00	€ 50.000,00
6.2	Doorontwikkeling collectieven (landelijk budget)	Pro Memori	Pro Memori
Subtotaal		**€ 50.000,00**	**€ 50.000,00**
Totaal programmalijn Landelijk gebied		**€ 490.000,00**	**€ 1.770.000,00**

Kansen voor financiering

Voor de projecten in het kader van ‘Water en bodem sturend’ vormt het Waterbeheerprogramma van de waterschappen de basis. Daarbij worden voor afzonderlijke projecten ook externe financiering gezocht. Zo wordt het project Blue Transition gefinancierd vanuit een Europese subsidie. Totale omvang van het project, met een looptijd van 2021 t/m 2027 was 4,5 miljoen euro. Afhankelijk van de resultaten zal moeten worden gekeken of verder onderzoek en financiering noodzakelijk is.

Financiering van het project inzicht bodemmaatregelen via satellietbeelden is reeds rond en is afkomstig van DAW Impuls en bijdragen van Waterschap Hunze & Aa’s, de provincie Groningen, de Europese Unie en BO Akkerbouw. Overigens is dit project voor een groter gebied dan alleen de Veenkoloniën.

Het onderzoek naar de effectiviteit van infiltratiesleuven is eveneens rond en komt van DAW Impuls en bijdragen van waterschap Hunze & Aa’s, de provincie Groningen, de Europese Unie en BO Akkerbouw.

De benodigde financiering voor langjarig beheersvergoedingen voor groenblauwe diensten en dooradering is nog niet duidelijk. In 2026 wordt eerst ingezet op drie pilotprojecten. De benodigde financiering daarvan loopt via Agenda voor de Veenkoloniën. Na dit traject wordt onderbouwd hoeveel financiering nodig is voor aanleg en beheer.

De provincie Drenthe heeft het Agrarisch Natuur Drenthe een subsidie toegekend voor het invoeren van het concept Agricycling in Drenthe. Hiermee wil de provincie uitdragen dat ze deze manier van verwerken van groene reststromen breed ondersteunt. Voor opstart van het concept Agricycling in de Veenkoloniën wordt gezocht naar aanvullend budget (eenmalig € 50.000,-). Hiertoe wordt financiering gevraagd bij AgroAgenda Noord Nederland.

Voor doorontwikkeling van collectieven is landelijk financiering beschikbaar. Dit is nodig vanwege dat de budgetten in het ANLb komende jaren toenemen en er veel op de collectieven afkomt. ANOG en AND zullen deze middelen gebruiken om hun organisaties verder te versterken.

Colofon

Wageningen, 13 januari 2026
Harry Kager
Chanouk Wagner
Ivo van Willigen

In opdracht van en in samenwerking met Innovatie Veenkoloniën en Agenda voor de Veenkoloniën
Tanja Beuling
Gert Noordhoff
Sanne van Zon

Redactie en uitgave
Schuttelaar & Partners
Zeestraat 84
2518 AD Den Haag
Nederland
t +31 (0) 70 318 44 44
f +31 (0) 70 318 44 22
info@schuttelaar.nl
www.schuttelaar.nl

© 2026 Schuttelaar & Partners B.V.
Schuttelaar & Partners is onderdeel van de Healthy World Cooperation.

Bezoek de website voor de meest actuele versie